

BY - BACK در نفت یعنی فروش سرمایه ملی

نوشته فرزین فنائیان

بیع متقابل برای فروش سرمایه!
نکته حائز اهمیت در مورد انعقاد قراردادهای نفتی ایران با شرکت‌های توتال فرانسه - گازپروم روسیه - پتروناس مالزی - لاسمر و شل انگلیسی - هلندی این است که این شرکت‌ها علی‌رغم تهدیدات و تحریم‌های دولت آمریکا و بروز درگیری بین بالاترین سطوح مقامات دولتی این کشورها، در شرایطی به مشارکت در طرح‌های نفتی ایران به روش «بای‌بک» تمایل نشان می‌دهند که قیمت نفت خام نیز از آغاز سال مسیحی ۱۹۹۸ روندی نزولی داشته و به کمتر از

بهای ۲۰ سال پیش رسیده است. همچنین با این که بسیاری از ناظران استمرار کاهش بهای نفت را پیش‌بینی می‌کنند، به نظر می‌رسد انعقاد چنین قراردادهایی برای شرکت‌های بزرگ نفتی از چنان مزیت و جاذبه‌ای برخوردار است که برای انعقاد چنین قراردادهایی سر و دست می‌شکنند، از این رو شرکت ایرانی طرف قرارداد یعنی شرکت ملی نفت ایران نیز باید با توجه به این موقعیت در جهت تکاملی قراردادهای «بای‌بک» گام بردارد زیرا قراردادهای نفتی به روش «بای‌بک» با قراردادهای مشابه در بخش صنعت تفاوت‌هایی دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

هدف از روآوردن به قراردادهای «بای‌بک»

شرکت‌های دیگری نیز بهره‌برداری از میدان جدید نفتی اهواز را به صورت «بای‌بک» مورد بررسی قرار داده‌اند و هم‌اکنون بین این شرکت‌ها رقابت فشرده‌ای جریان دارد. بررسی‌های اخیر نشان می‌دهد که ۱۵ درصد کل ذخایر نفتی و ۱۵ درصد ذخیره گاز جهان در اختیار ایران است و لذا دستیابی به طرح‌های نفتی ایران برای اغلب شرکت‌های نفتی جهان هدفی استراتژیک محسوب می‌شود. مدیران شرکت توتال فرانسه نیز وجود چنین دیدگاهی را در این شرکت تایید می‌کنند. اگر تا زمان انتشار این نوشتار مذاکرات جدید توتال با شرکت ملی نفت ایران به نتیجه رسیده باشد، این دومین قرارداد نفتی از نوع «بیع متقابل» است که با شرکت مذکور برای اکتشاف و استخراج ذخایر نفت کشور به امضاء می‌رسد.

همانگونه که اشاره شد هنگام انعقاد اولین قرارداد نفتی به روش «بای‌بک» با توتال فرانسه، بین این شرکت و دولت آمریکا اختلاف شدیدی روی داد که برای خاتمه دادن به آن رئیس جمهور فرانسه مداخله کرد و از این شرکت، یا در واقع از منافع فرانسه، حمایت کرد.

در سال‌های اخیر حمایت مقامات و رؤسای جمهوری کشورهای مختلف از شرکت‌های کشورشان امری متعارف شده است. یکی از تازه‌ترین چنین حمایت‌هایی جنگ موز است که

هم‌اکنون بین آمریکا و اروپا جریان دارد و رئیس جمهور آمریکا به حمایت از دو شرکت آمریکایی «ڈل» و «چیتا» برخاسته و هشدار داده است اگر اروپا امتیازات حمایتی ورود موز از آفریقا را لغو نکند آمریکا دست به تلافی خواهد زد. نظیر همین واکنش را آمریکا چند سال پیش بر سر ورود برنج به ژاپن نشان داد.

دومین قرارداد نفتی به روش بیع متقابل یا By - Back چندی پیش بین شرکت ملی نفت ایران و دو شرکت انگلیسی و هلندی «شل» و «لاسمر» در تهران به امضاء رسید تا این شرکت‌ها در منطقه جنوب دریای خزر به اکتشاف و استخراج نفت بپردازند. نخستین قرارداد نفتی مشابه دو سال قبل - در اوایل سال میلادی ۱۹۹۷ - بین شرکت ملی نفت ایران با شرکت‌های توتال فرانسه - گازپروم روسیه و پتروناس مالزی مبادله شد و به موجب آن این شرکت‌ها عملیات اکتشاف نفت در بخش پارس جنوبی فلات قاره ایران را آغاز کردند. این قرارداد در شرایطی منعقد شد که توتال فرانسه و دیگر شرکای این شرکت طبق قانون داماتو در معرض تهدید دولت آمریکا قرار داشتند، ولی توانستند خود را از تحریم اقتصادی آمریکا معاف سازند.

طبق قانون داماتو که از سال ۱۹۶۰ به مورد اجرا گذاشته شده است و تا سال ۲۰۰۱ ادامه دارد سرمایه‌گذاری عمده (بیش از ۲۰ میلیون دلار) در بخش نفت ایران از سوی دولت آمریکا ممنوع شده است، معیناً علی‌رغم این محدودیت و تهدیدها، در پی امضای دومین قرارداد نفتی به صورت By - Back بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های شل و لاسمر، گروه نفتی توتال فرانسه بار دیگر با مقامات شرکت نفت ایران وارد مذاکره شده است تا در مناقصه‌ای تازه شرکت کند و به این ترتیب مجدداً به ستیزه‌جویی آشکار با تهدیدات آمریکا مبنی بر مجازات شرکت‌های نفتی طرف قرارداد با ایران دست زده است. شرکت توتال فرانسه در این مذاکرات اکتشاف و استخراج از یک میدان نفتی در خوزستان را مطرح کرده است که ذخایر آن حدود ۴۵ میلیارد بشکه نفت برآورد شده، ولی ۱۸ میلیارد بشکه آن قابل بهره‌برداری و استخراج است.

همزمان با پیشنهاد شرکت توتال فرانسه که قرار است با خرید شرکت «پتروفینیای» بلژیک به ششمین شرکت بزرگ نفتی جهان تبدیل شود،

مؤسسه آتش نشان

تولیدکننده:
تعمیرات و وسایل آتش‌نشانی
دستگاههای کف‌ساز

خدمات:
لوازم آتش‌نشانی و لپتی، شارژ سیستم اعلام حریق حرفه‌ای فردی

نشانی: میدان انقلاب، خیابان آزادی، بعد از جمال زاده،
خیابان ولعصر، پلاک ۱۶۰، کد ۱۴۱۹۸
تلفن: ۵۱ - ۶۴۳۶۲۵۰ فاکس: ۶۴۳۶۲۵۱

عضو اتحادیه ماشین‌ساز و قطعه‌ساز تهران

که از شروع برنامه اول توسعه اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است جذب سرمایه‌های خارجی در مقابل تولید و صدور کالای تولید شده بوده است.

گرچه در زمینه استخراج نفت با این روش معامله قراردادهای محدودی به امضاء رسیده، ولی در بخش صنعت طرح‌های مختلفی با مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی به اجرا درآمده و یا در دست اجرا است، کما این که به گفته وزیر صنایع در ۶ ماهه نخست سال جاری اجرای ۷ طرح صنعتی به ارزش ۷۲ میلیون دلار به روش بیع متقابل یا «بای‌بک» برای تولید الیاف اکریلیک - لامپ کم مصرف و شیرآلات صنعتی درایران به تصویب هیأت دولت رسیده است.

این طرح‌ها علاوه بر آن دسته از طرح‌های صنعتی است که در سال‌های گذشته امضاء شده و سرمایه‌گذاران خارجی در اجرای آن‌ها مشارکت کرده‌اند.

شرکت‌های سرمایه‌گذار در طرح‌های صنعتی سرمایه و سود آن را به صورت کالا و محصولات تولید شده دریافت می‌کنند و سرمایه‌گذاری آن‌ها به مصرف عوامل پنجگانه تولید می‌رسد. به این شرح:

- ۱- مواد اولیه
- ۲- ماشین‌آلات
- ۳- تاسیسات
- ۴- زمین
- ۵- نیروی انسانی

به موجب قراردادهای «بای‌بک» سرمایه‌گذار خارجی ضمن تامین بخشی از سرمایه و هزینه اجرای طرح‌های صنعتی در بازارهای تولیدات نیز مشارکت می‌کند تا محصولات تولید شده در بازار جهانی عرضه گردد، و یا خود نسبت به خرید این تولیدات اقدام می‌کند. برخی محاسبات نشان می‌دهد نزدیک به چهل درصد این سرمایه‌گذاری‌های خارجی در صنعت به هزینه‌های ریالی تبدیل می‌شود.

اجرای این نوع طرح‌ها اشتغال‌زایی - درآمدهای مالیاتی - ارزش افزوده و تامین کمبود مصارف داخلی را به دنبال دارد و می‌تواند متناسب با توان بالقوه و مزیت نسبی هر منطقه، در نقاط مختلف کشور به اجرا گذاشته شود. علاوه بر این مواد اولیه بسیاری از طرح‌های صنعتی ایجاد شده با قراردادهای «بای‌بک» در داخل موجود است و ارزیابی هم ندارد و بخشی از سرمایه خارجی صرف خرید و تامین مواد اولیه موجود در داخل

کشور می‌گردد. صنایع تبدیلی کشاورزی از جمله صنایعی است که مواد اولیه آن‌ها، یعنی محصولات زراعی - باغی و صیفی در داخل وجود دارد. از طرفی، همانطور که اشاره شد سرمایه‌گذار خارجی در طرح‌های صنعتی موظف به بازاریابی تولیدات این طرح‌ها نیز هست و لذا از این طریق روش‌های نوین بازاریابی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد، و بالاخره این موضوع حائز اهمیت است که با ورود تخصص و تکنولوژی برای اجرای این طرح‌ها زمینه ارتقاء کمی و کیفی تولیدات داخلی فراهم می‌شود.

البته بسیاری از موارد فوق در اجرای طرح‌های نفتی به روش «بای‌بک» یا بیع متقابل نیز وجود دارد ولی فروش نفت خام به عنوان مبنای محاسبه سود و سرمایه در طرح‌های نفتی در برابر فروش محصولات و فرآورده‌های تولیدی از مهمترین وجوه تمایز این دو نوع قرار داد - BY BACK محسوب می‌گردد. اگر بپذیریم که نفت سرمایه ملی است (که چنین نیز هست) با امضای قراردادهای بیع متقابل ما اقدام به مشارکتی کرده‌ایم که به موجب آن طرف قرارداد، از فروش سرمایه ملی ما سهم می‌برد. در طرح‌های صنعتی و کشاورزی کالایی «تولید» می‌شود و بخشی از سود آن نصیب سرمایه‌گذار خارجی می‌گردد. اما استفاده از «بای‌بک» در بهره‌برداری و فروش نفت را می‌توان چنین توصیف کرد که ما دیگران را در سود حاصل از فروش «سرمایه‌های تجدید

ناشدنی خود» نیز سهیم می‌کنیم.

در طرح‌های نفتی، سرمایه‌گذاران خارجی با آغاز بهره‌برداری از میادین نفتی به میزان سود و سرمایه‌گذاری انجام شده به قیمت روز - نفت خام برداشت کرده و سرمایه خود و سود آن را از طریق تحویل نفت خام بازپس می‌گیرند درحالی که در طرح‌های صنعتی سرمایه و سود با فروش و یا خرید محصول از سوی طرف خارجی تامین می‌شود. نفت خام با استفاده از تکنولوژی کشورهای صنعتی پیشرفته به صورت هزاران نوع کالای واسطه‌ای و یا مصرفی در می‌آید که بعداً تعداد زیادی از همین کالاها با ارزش افزوده قابل ملاحظه به کشور خودمان، صادر می‌شود!

با خصوصیاتی که از قراردادهای «بای‌بک» در طرح‌های صنعتی و نفتی ارائه شد و با توجه به این که رشد اقتصادی کشور در سال جاری کمتر از نرخ رشد جمعیت یعنی حدود یک و یک دهم درصد پیش‌بینی شده و نرخ بیکاری آشکار و پنهان نیز نگران کننده است و از دغدغه‌های مهم دولت محسوب می‌شود، به نظر می‌رسد باید اجرای طرح‌های نفتی به روش «بای‌بک» را مورد تجدیدنظر قرارداد و شرکت‌های خارجی را به انجام کامل تر این طرح‌ها، یعنی تبدیل نفت خام به فرآورده‌های نفتی ترغیب کرد.

براساس اطلاعیه‌هایی که انتشار یافته تاکنون دو قرارداد «بای‌بک»، یکی برای بهره‌برداری از نفت دریای خزر و دیگری جهت استخراج نفت

پارس جنوبی مبادله شده است و گفته می‌شود طرح‌های دیگری نیز در دست بررسی است، لذا با توجه به مطالبی که ذکر شد می‌باید در اجرای طرح‌های جدید بهره‌برداری از ذخایر نفتی کشور را از مرحله استخراج تا تبدیل نفت خام به فرآورده‌های نفتی گسترش داد و تولید و فروش مشتقات نفتی مانند بنزین - نفت سفید و گازوئیل را جایگزین صدور نفت خام ساخت و این موارد را در قراردادهای «بای‌بک» نفتی منظور کرد تا شرکت‌های خارجی طرف قرارداد، سرمایه‌گذاری انجام شده را از خرید و فروش مشتقات نفتی این طرح‌ها تامین کنند و موظف شوند در احداث پالایشگاه و تاسیسات مشابه (مثلاً پتروشیمی) مشارکت کنند تا دست کم نفت خام ما با یک حداقل ارزش افزوده مورد بهره‌برداری قرار گیرد. آماری که در جریان بروز آلودگی شدید هوای تهران از سوی مقامات مسؤول ارائه شد نشان

**در قراردادهای
By-Back برای طرح‌های
صنعتی و کشاورزی،
سرمایه‌گذار خارجی
سرمایه و سود خود را
پس از «تولید» و
«فروش» دریافت
می‌کند، اما در استخراج
نفت، از محصول خام...**

می‌دهد هم اکنون مصرف مشتقات نفتی کشور (مانند بنزین - نفت سفید و گازوئیل) حدود ۳۷ میلیون لیتر در روز است که ۱۴/۵ میلیون لیتر آن اختصاص به مصرف بنزین دارد و چنانچه رشد مصرف بنزین با همین وضع ادامه یابد ظرفیت فعلی پالایشگاه‌های کشور به هیچ وجه تکافوی نیاز کشور، به بنزین را نخواهد کرد. کما اینکه در حال حاضر نیز بخشی از بنزین مصرفی کشور از خارج وارد می‌گردد (دولت اعلام کرده که حدود ۳۰۰ میلیون دلار صرف واردات مشتقات نفتی می‌کند).

بنابراین بازننگری در شرایط انعقاد قراردادهای نفتی به روش «بای‌بک» و لغو فروش نفت خام و پیش‌بینی استحصال نفت خام و تبدیل آن به مشتقات اصلی نفت می‌تواند زمینه بهینه‌سازی بهره‌برداری از ذخایر نفتی کشور را به دنبال داشته باشد.

شرکت مهندسی زاگ شیمی

تحقیقات، طراحی، ساخت، مشاوره
و خدمات شیمی و مهندسی شیمی

تولید کننده و تهیه کننده دستگاه‌های آزمایشگاهی، انواع الکترودها،
دستگاه‌های کنترل صنعتی، آزمایشگاهی و صنعتی،
و طراحی و ساخت آزمایشگاه‌های شیمی

تهران - خیابان مطهری - خیابان میرعماد - کوچه دوم - پلاک ۲۰
تلفن: ۸۷۲۴۲۲۰-۲۱، ۸۷۵۵۶۶۸، ۸۷۵۸۱۷۵، فاکس: ۸۷۵۰۹۱۰